

МАТРОСОВА

Людмила Миколаївна
Cafedra.gosfin@gmail.com

УДК 336.1:352

НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В
УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ РЕФОРМИ В
УКРАЇНІ

УШАКОВА

Марія Олександрівна

FILLING OF MUNICIPAL BUDGETS UNDER
THE BUDGET REFORM IN UKRAINEд.е.н., професор,
Харківський інститут
фінансів КНТЕУстудент магістратури,
Харківський інститут
фінансів КНТЕУ

У статті проведено оцінку рівня децентралізації бюджетної системи України. На підставі поглибленого економіко-статистичного аналізу тенденцій формування доходів місцевих бюджетів окреслено наслідки проведення бюджетної реформи.

В статье проведена оценка уровня децентрализации бюджетной системы Украины. На основании углубленного экономико-статистического анализа тенденций формирования доходов местных бюджетов обозначены последствия проведения бюджетной реформы.

This article provides an assessment of the decentralization of the budget system of Ukraine. On the basis of in-depth statistical analysis of economic trends in the formation of municipal budgets the effects of fiscal reform are outlined.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи, децентралізація, податкові надходження, міжбюджетні трансферти

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы, децентрализация, налоговые поступления, межбюджетные трансферты

Keywords: municipal budgets, revenues, decentralization, tax revenues, intergovernmental transfers

ВСТУП

Об'єктивна необхідність доходів місцевих бюджетів обумовлена тим, що в умовах товарно-грошових відносин органи місцевого самоврядування можуть повноцінно виконувати свої функції тільки за наявності відповідних фінансових ресурсів.

Постійна відсутність фінансових ресурсів на місцевому рівні набула важливого значення для всієї країни. Основна частина доходів місцевих бюджетів утворюється за рахунок частки від загальнодержавних податків та міжбюджетних трансфертів. Це свідчить про недостатність фіскальної незалежності місцевих бюджетів.

Аналіз проблем та особливостей формування доходів місцевих бюджетів знайшов відображення у працях провідних зарубіжних – А. Вагнера, Р. Гнейста, Л. Штейна та вітчизняних учених Й. Бес-кида, О. Василика, В. Дем'янишина, К. Захожай, О. Кириленко, В. Кравченка, О. Сунцової, К. Павлюк, Ю. Пасічника, В. Федосова, О. Шевченко, С. Юрія та інших. Однак, не зважаючи на наявність великої кількості досліджень у цій сфері, практичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів потребують подальших досліджень, що пов'язане з прийняттям нового Бюджетного та Податкового кодексів і адаптації України до вимог і стандартів ЄС.

МЕТА РОБОТИ

Метою дослідження є оцінка наповнюваності та самодостатності місцевих бюджетів в умовах бюджетної реформи.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є монографії, нормативні та методичні матеріали органів державного управління, матеріали періодичних наукових видань, матеріали наукових конференцій, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної Казначейської служби та Державного комітету статистики України

При проведенні дослідження використано методи аналізу, статистично-аналітичний, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Перш, ніж перейти до аналізу структури джерел формування доходної частини місцевих бюджетів, слід визначити їх частку в системі Зведеного бюджету України. Можна відмітити, що рівень централізації коштів досить високий, за період з 2009 до 2014 рр. суттєво не змінювався і в середньому коливався в межах 21-26 % (див. рис. 1). Однак, у 2015 р. цей показник суттєво знизився до значення 18,5 %, що свідчить про посилення централізованого акумулювання коштів у Державному бюджеті України. У 2016 році ситуація дещо поліпшилась і показник співвідношення між державним та місцевими бюджетами повернувся до рівня 2011 року. Отже, можна зробити висновок, що попри окреслені реформи на децентралізацію бюджетної системи України, вона залишається достатньо централізованою.

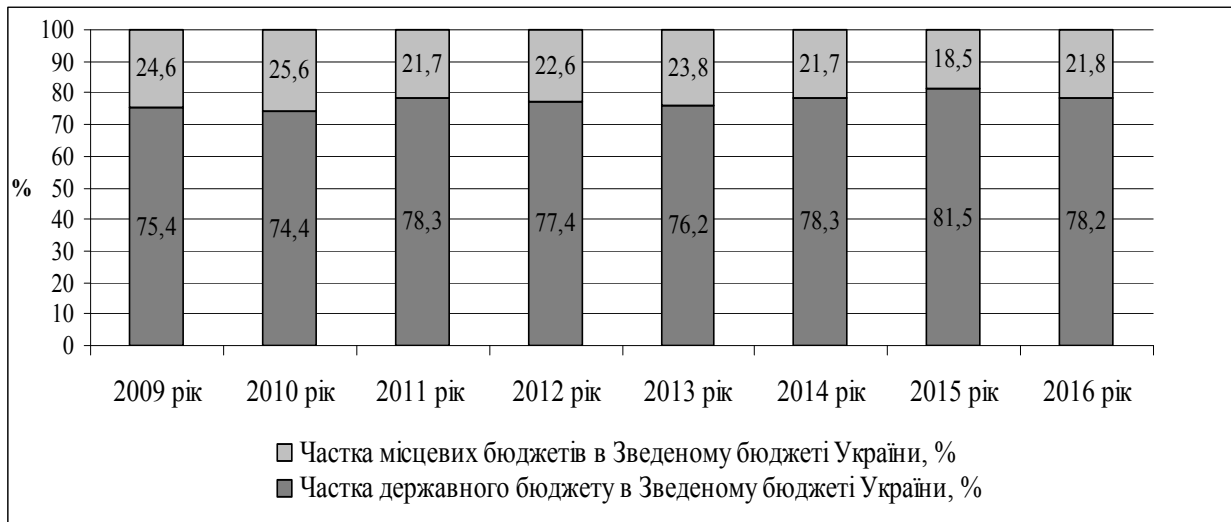


Рис. 1. Питома вага державного і місцевих бюджетів у структурі доходів Зведеного бюджету України за 2009-2016 рр. [побудовано автором за даними [1-2]]

Саме дане співвідношення відображає негативні тенденції, які ставлять місцеві органи влади в пряму залежність від центрального апарату, цим самим мають у своєму розпорядженні напівпустий фонд грошових коштів місцевих бюджетів.

Позитивною тенденцією на сьогоднішній день є збільшення у 2016 р. загального обсягу доходів місцевих бюджетів у порівнянні з 2006 р. більше, ніж як в 5 разів (на 548 %), відповідно і власні доходи місцевих бюджетів зростають, проте негативним фактором залишається нижчий рівень їх зростання по відношенню до всіх доходів місцевих бюджетів (4 рази або 398 %).

На сьогодні відсутнє чітке обґрунтування економічної сутності показника рівня децентралізації, який має бути в Україні. Рівень децентралізації можна вимірювати таким показником, як частка валового внутрішнього продукту (ВВП), яка перерозподіляється через місцеві бюджети. Слушною є думка К.В. Павлюк про те, що в Україні рівень перерозподілу ВВП через бюджети усіх рівнів не може знижуватися, а, навпаки, має підвищуватися [3, с. 85]. Вважаємо, що передусім це стосується місцевих бюджетів.

Аналіз доходів місцевих бюджетів України показує, що їх рівень збільшився з 14,9 % ВВП у 1996 р. до 15,7 % ВВП у 1997 році, проте в наступні роки спостерігається зниження частки доходів місцевих бюджетів України у ВВП аж до 11,0 % у 2000 р. [4, с. 10]. З 2005 р. по 2007 р. спостерігається не тільки стійка динаміка номінальних показників доходів, а й найвищі після 2001 р. темпи їх щорічного зростання, які, однак, значно знижуються у 2008-2011 рр. Лише у 2007-2010 рр. питома вага доходів місцевих бюджетів перевищила 14 %. 2011 р. охарактеризувався падінням показника до рівня 2006 р., однак вже у наступному році досяг найбільшого свого значення у 16 %. 2012-2014 рр. відзначилися поступовим падінням рівня централізації до 14,8 %. У 2016 році рівень централізації склав 15,36%.

У 2003-2014 рр. доходи місцевих бюджетів

України без міжбюджетних трансфертів становили менше 9 %, тоді як у 1996-1998 рр. (до вступу у дію положень Бюджетного кодексу України) відповідні види доходів забезпечували майже 13 % таких надходжень. Порівняно з 1996 р. обсяг доходів без міжбюджетних трансфертів зменшився із 13,5 % ВВП до 6,5 % у 2014 р., тобто більше ніж у 2 рази. У 2004, 2011 та 2014 рр. було зафіксовано мінімальний рівень доходів місцевих бюджетів (без трансфертів з державного бюджету) – 6,5-6,6 % ВВП. Це обумовлено суттєвішим ростом обсягів ВВП (38,3%) порівняно зі збільшенням доходів місцевих бюджетів (17,3%) впродовж досліджуваного періоду [5, с. 330].

Структуру доходів місцевих бюджетів відповідно до бюджетної класифікації наведено на рис. 2.

Згідно даних на рис. 2 структуру доходів місцевих бюджетів України відповідно до бюджетної класифікації у 2012-2016 рр. була доволі сталою. В середньому, близько 55 % доходів формують міжбюджетні трансферти, другими за внеском є податкові надходження – 38 %, неподаткові надходження не перевищують 6 %. Відмітимо, що у 2015 р. внаслідок бюджетних реформ питома вага міжбюджетних трансфертів збільшилась майже до 60 % за рахунок скорочення частки податкових надходжень до 33 %, проте вже у 2016 році знизилась до 53,37%.

Загальний абсолютний обсяг податкових доходів місцевих бюджетів у 2016 р. зріс порівняно з 2002 р. більше ніж у 6 разів. Питома вага податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів нетрансфертного походження постійно зростає і станом на 2016 р. склала 86,03%, тому доцільним є визначення впливу податків на формування основних грошових фондів.

В структурі податкових надходжень найбільшу питому вагу має податок на доходи фізичних осіб, причому його частка у доходах нетрансфертного походження зростала з 54,3 % у 2005 р. до 62 % у 2014 р. Однак, у 2016 р. внаслідок зміни системи розщеплення податку між державним та місцевими бюджетами абсолютні обсяги надходжень цього

податку до місцевих бюджетів скоротились на 12 % відповідно до попереднього року, а частка податку впала до рівня 45,6 %. Цей фактор свідчить про

посилення централізованої бюджетної моделі в Україні.

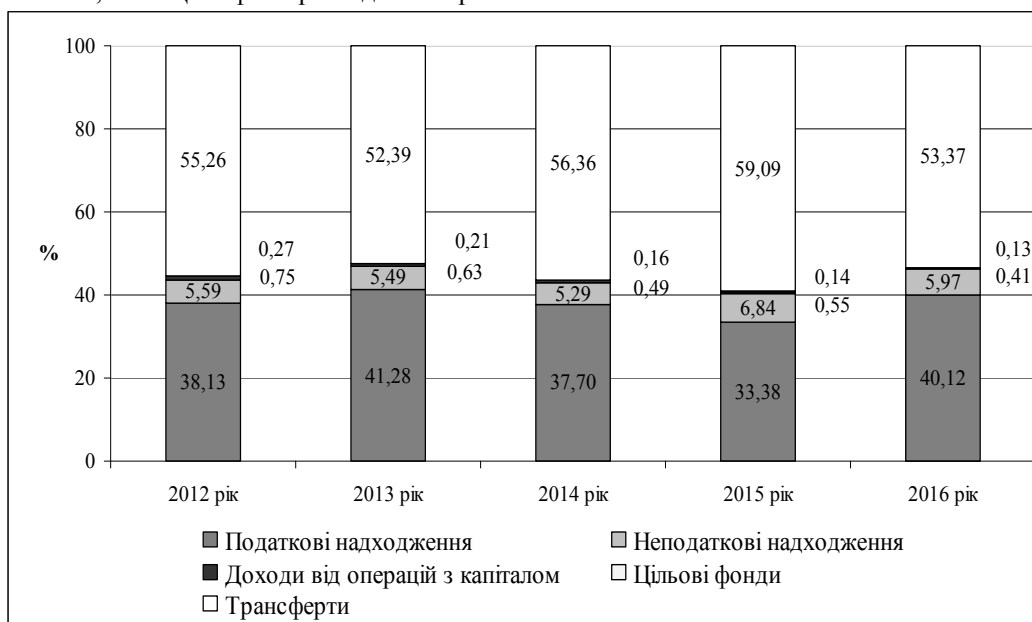


Рис. 2. Структура доходів місцевих бюджетів України відповідно до бюджетної класифікації у 2012-2015 рр. [побудовано автором за даними [2]]

Другим за обсягом джерелом надходжень доходів до місцевих бюджетів традиційно є плата за землю. Питома вага плати за землю практично не змінювалась на протязі 2009-2016 рр. і становила 12 %. У 2011-2016 році продовжилася тенденція до збільшення частки орендної плати за земельні ділянки з одночасним зменшенням земельного податку. Це пояснюється тим, що ставки орендної плати не переглядаються у бік збільшення, водночас ставки земельного податку є фіксованими.

Суттєві зміни відбулися із надходженням єдиного податку. Так, за період 2005-2016 рр. його абсолютні розміри надходжень збільшились у 10 разів. Причому за період 2005-2011 рр. зростання відбулося лише у 1,5 рази, тоді як за останні чотири роки темпи росту склали 536 %, що було наслідком введення Податкового кодексу України (запроваджено нові правила справляння цього податку, а саме, змінено терміни

сплати та запроваджено нові ставки оподаткування). У 2013-2016 рр. подальше зростання обсягів надходжень єдиного податку пов'язане зі збільшенням кількості фізичних осіб та суб'єктів малого підприємництва.

Фінансову автономію місцевих бюджетів найбільше характеризує питома вага міжбюджетних трансфертів у загальному обсязі доходів (див. рис. 3). Загальний обсяг трансфертів має стійку тенденцію до збільшення, питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів перевищує 50 % [6, с. 349].

В умовах дії попереднього та нового Бюджетних кодексів обсяги трансфертів в доходах місцевих бюджетів зросли майже у 20 разів з 8,8 млрд грн у 2002 р. до 195,4 млрд грн за фактичними показниками у 2016 р. Частка трансфертів в доходах місцевих бюджетів зросла з 43 % у 2008 р. до 53,37 % у 2016 р.

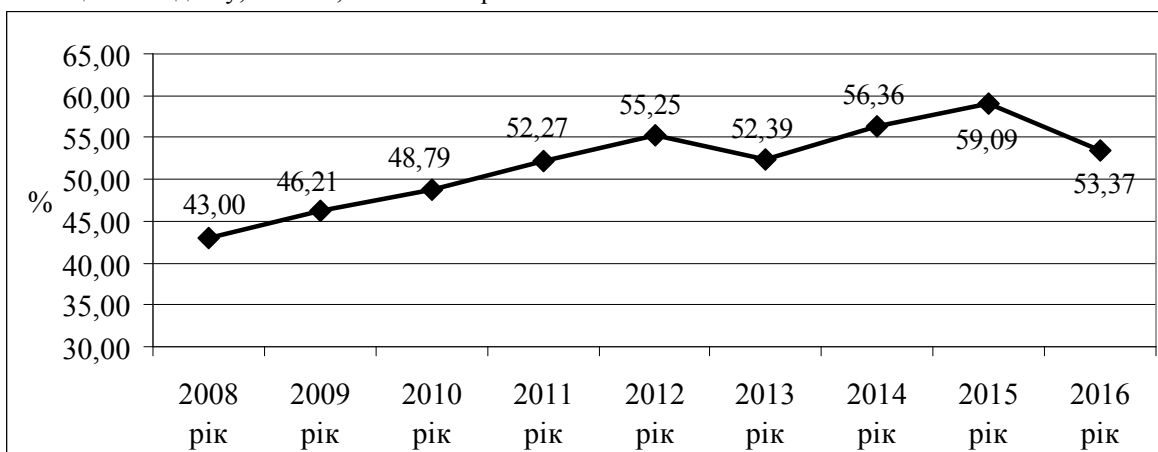


Рис. 3. Частка міжбюджетних трансфертів в доходах місцевих бюджетів України [побудовано автором за даними [1-2]]

ВИСНОВКИ

Комплексний аналіз формування місцевих бюджетів показав, що питома вага доходів як у ВВП, так і в зведеному бюджеті України є невисокою та має тенденцію до зниження. Це свідчить про те, що в Україні не відбулося істотних змін у пропорціях розподілу доходів, і державний бюджет залишається основним центром концентрації фінансових ресурсів. Структуру доходів місцевих бюджетів за джерелами їх формування характеризувала висока питома вага бюджетних трансфертів, що є свідченням значної фінансової залежності органів місцевого самоврядування. Власні джерела надходжень місцевих бюджетів залишаються незначними. Показником зростання залежності місцевих бюджетів від державного бюджету є зростання обсягу трансфертів. Збільшення частки місцевих бюджетів у ВВП створить умови для фінансової незалежності органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Бюджетний моніторинг : аналіз виконання бюджету [Електронний ресурс] / Інститут бюджету та

соціально-економічних досліджень (ІБСЕД). – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/>.

2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/>.

3. Павлюк К. В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України : монографія / К.В. Павлюк. – К. : НДФІ, 2006. – 584 с.

4. Бондарук Т.Г. Економіко-статистичний аналіз формування доходів місцевих бюджетів / Т.Г. Бондарук // Науковий вісник Національної акад. статистики, обліку та аудиту. – 2013. – № 4. – С. 7–15.

5. Сорока Р.С. Тенденції формування доходів місцевих бюджетів / Р.С. Сорока, І.В. Максимець // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна. – 2013. – Вип. 2. – С. 326–336.

6. Жадан М.І. Оцінка ефективності формування доходів місцевих бюджетів / М.І. Жадан, Т.О. Котій // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 1. – С. 349–353.